

Fennoskandia kielikuntien törmäysalueena

NELU BRADEAN-EBINGER *Sprachkontakte und Zweisprachigkeit in Fennoskandinavien. Soziolinguistische Aspekte der Zweisprachigkeit im nördlichen Areal.* Studies in Modern Philology 8. Akadémiai Kiadó, Budapest 1991. 255 s. ISBN 963-05-5904-8.

Nelu Bradean-Ebingerin (NB) väitöskirjan tavoitteena on ensinnäkin luoda yleissilmäys uralilaisten ja indoeurooppalaisten kielten kosketuksiin eri aikoina erityisesti Fennoskandian alueella sekä toiseksi valottaa empiirisen tutkimuksen keinoin Fennoskandian nykyisiä kielioloja.

Kirja alkaa lyhyellä johdatuksella kielisikermien tutkimuksen historiaan sekä tutkimusalan kirjavaan terminologiaan. Käsitteistön vakiintumattomuutta kuvastaa, että esimerkiksi aluelingvistiikka (*Areallinguistik*) voi tarkoittaa joko murteentutkimusta tai sitten tämän väitöskirjan tehtäväkenttää, nimittäin määräalueella tapahtuneiden kielikosketusten tutkimusta; jälkimmäistä tosin nimitetään nykyisin yhä useammin geolinguistikaksi etenkin silloin, kun tutkimusote on sosiolinguvistinen. Työnsä perustaksi NB määrittelee »pohjoisen kielialueen» (*das nördliche Areal*), joka lähinnä länsirajaltaan poikkeaa tutummasta Pohjois-Euraasian kielialueesta. Pohjoisen kielialueen länsireunalla on Grönlanti, joka kuuluu maantieteellisesti Pohjois-Amerikkaan mutta sosiolinguvistisesti pikemminkin Skandinviaan. Alue jatkuu Islannin ja Färsearten kautta Fennoskandiaan ja siitä edelleen itään yli Siperian Beringinsalmeen asti; eteläraja on 60. leveysasteella. Varsinaiseksi tutkimus-

Kirjallisuutta

kentäkseen, jonka kielten kosketuksia ja tytopologisia yhdenmukaisuuksia on tarkoitettu hahmotella, tekijä rajaa Grönlannista Fennoskandiaan ulottuvan osan alueesta. Itä-Karjalaa ja Kuolan niemimaata tekijä ei lue mukaan Fennoskandiaan. Näin rajatulla alueella puhutaan yhdeksää kieltä, joiden kehitystä ja kielisosiologisia vaiheita NB tiiviisti esittelee. Kielet ovat eskimokieliin kuuluva grönlanti, indoeurooppalaiset tanska, islanti, fääri, norja ja ruotsi sekä uralilaiset viro, suomi ja saame.

Alueen kielten tytopologista yhdenmukaisuutta havainnollistaakseen tekijä esittää 14 kielenpiirrettä sisältävän taulukon (s. 43), joka on perin hämmäntävä. Mukana on nimittäin myös sellaisia kielenilmiöitä, jotka tosiasiansa erottavat alueen kieliä jyrkästikin toisistaan (esim. astevaihtelu, duaali ja kieltoverbi). Kiintoisinta NB:n mielestä tuntuukin olevan kielten sosiolingvististä asemaa koskeva yhtäläisyys: oikeastaan kaikki alueen kielet ovat (tavalla tai toisella määrittellen) vähemmistökielen asemassa ainakin jossain osassa aluetta ja ovat täten käytössä kaksi- ja monikielisyssä puheyhteisöissä.

Toinen luku on kirjan laajin. Sen alussa NB luo katsauksen kielikosketusten tutkimuksen historiaan ja korostaa samalla sitä, että Ruotsissa ja Suomessa alan tutkimus on ollut erityisen monipuolista: aluelingvististä lähestymistapaa (esim. lainasanatutkimusta) on jo pitkään täydentänyt sosiolingvistinen tutkimustyö. Tämä tutkimusala onkin nähdäkseni suomalaisen kielitieteen vahvoja lohkoja myös kansainvälisessä vertailussa. Tekijä esittelee alan peruskirjallisuutta ja sen avulla kielten sekoittumisen ja keskinäisen vuorovaikutuksen ilmentymiä kielen eri tasoilla. Pohjoisella kielialueella tapahtuneista kosketuksista NB esittää ylimalkaisen koosteen, jota seuraa odottamattoman pikkutarkka paneutuminen saamen omaksu- maan skandinaaviseen sanastoon. Lainasanoja luetellaan aihepiireittäin ryhmiteltyinä kymmeniä sivuja. Irralliseksi jäävä ekskursio yhteen, koko työn kannalta lisäksi toisijaiseen erikoiskysymykseen pirstoo tutkielman rakennetta. Tämän harharetken

päämotiivi lienee se, että NB:n varhaisempi opinnäyte (vuodelta 1978) on käsitellyt kyseistä aihetta.

Toisen luvun päättää lyhyt silmäys pohjoisen kielialueen nykyisiin kielikosketuksiin. Tutkimusalue supistuu tässä vaiheessa edelleen, sillä Fennoskandian länsipuoliset saaret rajautuvat nyt pois. Tekijä keskittyy tässä kuvailemaan lähinnä saamelaisten, Ruotsin virolaisten sekä suomenruotsalaisten nykytilannetta ja noista kieliryhmistä tehtyjä tutkimuksia.

Kolmannessa luvussa päästään tutkimuksen pääaiheeseen, kielten törmäysalueille ominaiseen kaksi- ja monikielisyteen. Aluksi NB esittelee jälleen alan tutkimushistoriaa ja peruskäsitteistöä sekä lyhyesti muutamia toisaalta Fennoskandiassa, toisaalta Unkarissa tehtyjä tutkimuksia. Eri-tyishuomion saa kaksikielisyden määrittely, jossa kielitiede ei ole vieläkään päässyt edes likimääräiseen yksimielisyyteen. Määritelmiä on hyvin monta ja ne eroavat toisistaan etenkin ottaessaan kantaa siihen, miten hyvin kieltä on osattava, jotta tulisi lue- tuksi tuon kielen puhujaksi. NB tuntuu itse asettuvan hyvin ankaran määrittelmän kannalle (s. 135): kaksikieliseltä puhujalta vaaditaan kahden kielen täydellistä (*mutter- sprachähnlich*) hallintaa. Tätä tulkintaa tekijä ei tosin sovelle kirjansa empiirisessä osassa, jossa esimerkiksi kouluenglanti lue- taan koehenkilöiden toiseksi (tai kolman- neksi) kieleksi – jopa siinä tapauksessa, että vastaaja itse ilmoittaa kielitaitonsa huonok- si.

Tekijän lisä kaksikielisyystutkimuksen teo- riaan on käsite *biglossi*, joka tarkoittaa kah- den kielen törmäysvyöhykettä. Biglossille on ominaista kahden kielen esiintyminen rinnan samalla alueella, jonka asukkaat ovat ainakin pääosin kaksikielisiä. Mallinsa iso- glossin tavoin biglossi on kartografinen apuneuvo; sen avulla voidaan havainnollis- ta kahden kielen kosketuslinjaa maantie- teellisessä tasossa. On selvää, että biglossil- la osoitetun kaksikielisyysvyöhykkeen maan- tieteelliset (horisontaaliset) ulottuvuudet, kuten pituus ja leveys, vaihtelevat tapauk- sittain suuresti puhumattakaan vyöhykkeen

Kirjallisuutta

sisäisestä (vertikaalisesta) »topografiasta». Jälkimmäisellä tarkoitan alueen kaksikielisyysprofiilia, jonka määrittämiseksi on selvitetävä kyseisten kielten keskinäiset suhteet esimerkiksi statuksen, työnjaon ja puhujamäärien osalta. Kirjan lopputiivistelmässä vilahtaa myös termi *triglossi*, joka on vastaavasti kolmen kielen kohtausalue.

NB on laatinut yhden karttakuvan havainnollistamaan biglossin käyttöä (s. 153). Tekijän mielestä kielikosketusten tutkimus on liiaksi painottunut yksittäisten kieliparien tarkasteluun sen sijaan, että olisi pyrittävä määrittämään kokonaisten kielikuntien kosketusalueita ja niiden kielioloja. Niinpä esimerkiksi tapauksena onkin uralilaisen ja indoeurooppalaisen kielikunnan biglossi. Biglossi alkaa pohjoisessa Pohjanmeren rannikolta ja jatkuu yli Fennoskandian itään Pohjois-Venäjälle, josta linja taipuu länteen Keski-Eurooppaan ja päättyy etelässä Karpaattien altaalle. Biglossi on piirretty yhdeksi, paikoin katkonaiseksi viivaksi, joka osoittaa pelkästään kielikuntien karkean kosketuslinjan. Kaksikielisen vyöhykkeen leveyttä ei tekijä ole yrittänyt millään kohdin osoittaa. Varsinkin biglossin keskiosa, jossa monet uralilaiset kielet ovat tosiasiasa saarekkeina venäjän puhuma-alueen sisällä, on tällaisenaan epähavainnollisen kuvitteellinen. »Indouralilaisen biglossin» kielioloille on ominaista, että uralilaiset kielet esiintyvät vähemmistökielinä indoeurooppalaisten valtakielten rinnalla. Tämä koskee myös niitä harvoja uralilaisia kieliä, jotka edes jossain osassa biglossia ovat enemmistökielinä, nimittäin suomea, viroa ja unkaria.

Pitkäaikaisten indouralilaisten kosketusten syvyyttä korostaakseen NB luettelee vielä valikoiman noiden kielikuntien yhteisiä kielenilmiöitä. Tämä jakso on samalla tapaa kummastuttava kuin edellä mainitsemani sivun 43 taulukko: tekijän esiintuomat typologiset seikat ovat pääosaltaan joko perin triviaaleja (kuten luettelo molemmille kielikunnille yhteisistä foneemeista) tai siten kielikuntia pikemminkin edelleen erottavia kuin yhdistäviä laajasti katsoen (esim. vokaalisointu, agglutinaatio ja artikkelit).

Sana-aineksen lainautumisesta kielikunnasta toiseen NB mainitsee esimerkkinä muuttaman suomen nykyslangiin otetun ruotsalaislainan sekä joitain unkarin lainaamia sanoja, jotka ovat peräisin Karpaattien altaan naapurikielistä.

Väitöskirjan viimeisenä lukuna on runsaan 40 sivun laajuinen empiirinen jakso. Siinä tekijä raportoi tuloksia tekemästään lomakekyselystä, jonka tavoitteena on ollut valottaa indouralilaisen biglossin pohjoispään nykyisiä kielioloja. Esiteltään lyhyesti sosiolingvistisiä tutkimusmetodeja NB painottaa sitä, että pohjoiselle kielialueelle on kaikkiaan leimaa-antavana piirteenä *diglossia*, kahden (tai useammankin) kielen keskinäinen työnjako puhetilanteittain, samoin kuin tästä aiheutuva kaksikielisillä puhujilla ilmenevä tilanteinen koodinvaihto. Lomakekyselyn avulla on nyt ollut tarkoitus selvittää, miten eri kielten käyttö jakautuu tilanteittain tutkimusalueella.

Lomakkeessa oli 37 kysymystä, joihin vastaajien tuli merkitä, mitä kieltä (tai kieliä) he kysytyssä viestintätilanteessa käyttävät. Kysymykset koskivat seuraavia tilanetyyppejä: perhe (12 kysymystä), ystävät ja tuttavat (4), koulu (4), kirkko (3), virastot (3), työpaikka (3), vapaa-aika (3) sekä viestimet (5). Lisäksi lomakkeessa oli 3 kysymystä, joilla pyrittiin luotaamaan kielellisiä asenteita. Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan, miten hyvin he hallitsevat yhteisönsään puhuttavia kieliä: kielitaidon määrittämisessä oli apuna viisiportainen asteikko »erittäin hyvästä» taidosta »erittäin huonoon». Itse asiassa asenteita koskevista kysymyksistäkin kaksi sivuaa läheisemmin kielitaitoa kuin asenteita. Normaaliin sosiolingvistiseen tapaan vastaajien demografiset tiedot kirjattiin mukaan.

Kysely tehtiin neljällä alueella: Helsingin seudulla Suomessa, Koillis-Ruotsissa ja Pohjois-Ruotsissa sekä Tromssan seudulla Norjassa. Tekijä pahoittelee, että hän joutui »käytännön syistä» jättämään kyselyn ulkopuolelle Ruotsin virolaiset sekä Suomen saamelaiset. Norjassa tehdyn kyselyn tulokset puuttuvat kirjasta jostain syystä. Tämä lienee vahinko. Tekijä ei ainakaan ilmoita

tuollaista karsintaa tarkoituksellisesti tehneensä vaan muutaman kerran jopa viittaillee Norjan kyselyn tuloksiin. Kirjan tässä luvussa on muitakin epäajonmukaisuuksia (mm. alalukujen rajaamisessa).

Suomessa kyselyyn osallistui yhteensä 82 vastaajaa Espoosta, Helsingistä, Kauniaisista ja Vantaalta. Äidinkieli on useimmilla ruotsi (82 %:lla¹), loppuilla yleensä suomi. Vaikka siis kaikkien äidinkieli ei ole sama, NB raportoi lomakevastaukset kysymyksittäin yhdistettyinä koosteina, joista ilmenee, kuinka suuri osa vastaajista käyttää kysytyssä puhetilanteessa äidinkieltään, kuinka suuri osa äidinkieltensä asemesta tai ohella toista (tai kolmatta) osaamaansa kieltä. Suomen kyselyssä paljastuu, että vastaajien äidinkieli (useimmilla siis ruotsi) hallitsee liki kaikissa viestintätilanteissa, selvimmin perheen, kirkon ja koulun piirissä. Myös kielelliset asenteet ovat hyvin äidinkieliä myönteisiä. Ainoastaan vapaa-ajan kielenä on vastaajien toinen kieli (useimmiten suomi) hiukan äidinkieltä yleisempi. Vastaajista 71 % oli kaksikielisiä. Loput ilmoittivat olevansa kolmikielisiä; kolmas kieli oli heillä yleensä englanti. Tuollaisen koulussa opettavan kansainvälisen kielen olisi voinut rajata tutkimuksen ulkopuolellekin, koska perimmältään tavoitteena on nimenomaan luonnollisen kaksikielisen ja monikielisyuden havainnointi. Sitä paitsi useimmat vastaajat ovat selvästikin jättäneet merkittämättä tällaisen kielen kolmanneksi kielekseen.

Tekijä ei kerro vastaajien valintakriteerejä. Helpoimmin tavoitetut lienevät tulleet valituiksi. Sosiolinguvistisin kriteerein arvioituna Suomen otos on pahoin vinoutunut: vastaajista 59 % on 16–18-vuotiaita koululaisia, loput pääosin opiskelijoita ja opettajia; enemmistö (62 %) on naispuolisia. Koululaisten ylikorostuminen otoksessa ei voi olla vaikuttamatta kyselyn tuloksiin, jotka antanevat ruotsin kielen asemesta toisioja myönteisemmän kuvan. Suurimmal-

la osalla vastaajista ei esimerkiksi vielä ole omaa perhettä eikä työpaikkaakaan, joten näiden viestintäympäristöjen usein aiheuttama suomen kielen käyttötarpeen lisääntyminen ei koululaisvastaajilla vielä tule esiin. Oireellista on, että esimerkiksi kysymyksen »Mitä kieltä puhutte lastenne kanssa?» sivuutti kokonaan liki kolme neljäsosaa vastaajista.

Kummankin Ruotsissa tehdyn kyselyn kohdealue on esitelty vähän epämääräisesti, mutta sekä »Koillis-Ruotsissa» että »Pohjois-Ruotsissa» on haettu suomen, saamen ja ruotsin keskistä triglossia. Huomautettakoon, että NB puhuu koko ajan vanhahtavasti saamen kielestä ikään kuin yhtenä kielenä eikä edes mainitse sitä mahdollisuutta, että aineistossa voisi olla vaikkapa perheitä tai työpaikkoja, joissa äidinkieltään saamelaiset puhuvat keskenään ruotsia sen vuoksi, että heidän äidinkieltensä sattuvat olemaan hankalan etäisiä toisilleen sukulaisuudesta huolimatta. Tässä tutkimuksessa tuollaisestakin syystä johtuva ruotsinkäyttö tulkittaisiin niin, että saamelaiset eivät syystä tai toisesta halua käyttää saamea edes keskenään.

Koillis-Ruotsin kyselyssä oli mukana 40 vastaajaa, jotka yhtä lukuun ottamatta olivat kolmikielisiä. Täällä on kyse luonnollisesta kolmikielisyudesta: kaikilla on äidinkielenä merkitty saame, toiseksi kieleksi suomi ja kolmanneksi ruotsi. Yksi vastaajista ei osannut suomea ja oli kaksikielinen. Muutenkin suomea osattiin huonoiten, sillä puolet vastaajista ilmoitti suomentaitonsa vain tyydyttäväksi, kun kahden muun kielen hallinta oli useimmilla erittäin hyvä. Melkein kaikilla kielenkäytön aloilla ruotsi hallitsee selvästi, mikä on NB:n mielestä yllättävää; hän kun on katsonut ruotsin vasta alueen kolmanneksi kieleksi! Ystävien ja tuttavien kanssa saamea puhutaan lähes yhtä yleisesti kuin ruotsia (saamea käyttää 58 % ja ruotsia 63 % vastaajista). Perhepiirissä saame on edelleen hallitseva kieli, mutta moni tätä alaa koskeva kysymys jäi useimmilta vastaajilta kokonaan vastausta vaille. Niinpä kyselyn tuloksena on, että perheen kanssa 34 % vastaajista käyttää saamea ja 6 %

¹ Tekijä ilmoittaa kaikki prosenttiluvut kahden desimaalin tarkkuudella, mutta olen pyöristänyt luvut täysiksi prosenteiksi.

Kirjallisuutta

ruotsia, suomea ei kukaan. Prosenttilukujen pienuus on seuraus siitä, että luvut ovat keskiarvoja niistä prosenttiluvuista, joita kyseistä kielenkäyttöalaa koskeneet eri kysymykset tuottivat (tässä tapauksessa 12 kysymystä). Vastaamatta jätetyt kysymykset tuottivat aina 0 %:n laskennallisen yksikön keskiarvon määrityksessä. Tämän vuoksi keskiarvojen perusteella syntyy harhakuva, että 60 % vastaajista käyttää perhepiirissään jotain muuta kieltä kuin saamea, ruotsia tai suomea. Joka tapauksessa suomen kielen asema osoittautuu Koillis-Ruotsissa aivan marginaaliseksi. Kielelliset asenteet ovat täällä myönteisimmät saamea kohtaan: vaikka ruotsi dominoi viestinnässä selvästi, kaikki vastaajat ilmoittavat arvostavansa alueen kielistä eniten saamea.

Vastaajaotos on – kuten Suomen kyselyssäkin – sangen vinoutunut. Puolet vastaajista on opiskelijoita ja noin kolmannes opettajia (kirjassa virheellisesti 12,5 %). Useimmat ovat kaikesta päättäen taas perheettömiä, sillä noin kolme neljännestä vastaajista jätti tyhjiksi kysymykset, jotka koskivat lasten ja puolison kanssa puhuttavaa kieltä. Vastaajista 80 % on 22–31-vuotiaita; naisten osuus on 68 %.

Kolmannella tutkimusalueella Pohjois-Ruotsissa vastaajia oli peräti 140. Kaikki on tulkittu kolmikieliseksi. Ensimmäisenä kielenä on täälläkin saame (jonka tekijä täsmentää pohjoissaameksi); toisena kielenä on nyt ruotsi, mutta kolmanneksi kielekseen on runsas puolet vastaajista merkinnyt englannin. Toisin kuin tekijä sanoo (s. 204), useimmilla ei siten ole kyseessä luonnollinen kolmikielisyys. Suomi on kolmantena kielenä 29 %:lla ja norja 11 %:lla. Vastaajien arviot kielitaitonsa tasosta viittaavat huomiota herättävästi »puolikielisyys»-yleisin arvio niin saamen kuin ruotsinkin taidosta oli ainoastaan hyvä (kolmannen kielen yleensä huono).

Melkein kaikissa tilanteissa ruotsin käyttö on yleisempää kuin saamen, ja jälleen vain ystävien ja tuttavien kanssa puhuttaessa saamen asema on edes kohtalainen (61 % käyttää noissa tilanteissa saamea, 92 % ruotsia). Koillis-Ruotsin tapaan kuitenkin

perhepiirissä saame on vielä pääkieli; sitä käyttää 62 % vastaajista, ruotsia vain 25 %. Kielelliset asenteet ovat Pohjois-Ruotsinkin vastaajilla hyvin saamemyönteiset.

Pohjois-Ruotsin vastaajaotos on sosiolingvistiksi edustavampi kuin muiden kohdealueiden. Täälläkin vastaajat ovat kylä enimmäkseen sivistyneistöä; suurin ammattiryhmä on opettajat (osuus 29 %). Ikäjakauma on 28–63 vuotta; naisia on 58 % vastaajista.

Pohjois-Ruotsin vastaajien on tarkoitus edustaa pohjoissaamen puhujia (esim. s. 199), mutta vastaajien asuinpaikat ovat pääosin luulajansaamen ja uumajansaamen alueilla. Yksistään Jokkmokista on kotoisin 44 % vastaajista. Vielä oudommaksi asian tekee se, että Koillis-Ruotsin kyselyyn vastanneet olivat lähes kaikki lähtöisin pohjoissaamen alueelta, vaikka tuon kyselyn piti luodata tilannetta »eteläsaamelaisella» kielialueella (s. 205). Tuntuu jopa mahdolliselta, että Koillis- ja Pohjois-Ruotsin aineistot ovat menneet tekijältä sekaisin – puuttuuhun kirjasta Norjan kyselykin kokonaan.

NB:n väitöskirja on kaikkiaan hiukan puolivalmiin tuntuinen. Lisäksi ainakin suomalaisesta näkökulmasta melkoinen rakenteellinen heikkous työssä on se, että tekijän oma empiirinen tutkimus kattaa kirjasta vain noin neljänneksen. Lomakekyselyiden tulosten kommentointi on perin niukkaa varsinkin verrattuna tutkimushistorian laajaan esittelyyn. Kyselytulokset on kyllä esitetty kiitettävän yksityiskohtaisesti, mutta havaintojen kokoaminen ja päätelmien tekeminen jätetään suurelta osin lukijan tehtäväksi. Todettakoon, että kysely on suunniteltu siten, että se antaa havainnollista tietoa siitä, mitä kieliä jossain tilanteessa yllämainittuun käytetään; sitä vastoin eri kielten käytön yleisyydessä ilmenevät erot tilanteittain jäävät hämärämmiksi. Koska nimittäin vastaajat ovat voineet merkitä käyttävänsä jossain tilanteessa kolmea kieltä sellaisessakin tapauksessa, että he esimerkiksi puhuvat tuossa tilanteessa yleensä ruotsia, mutta joskus harvoin saamea ja suomea, kaikki kolme kieltä saavat tuollaisesta vastauksesta yhtä suuren numeerisen arvon laskettaessa

niitä prosenttilukuja, joiden perusteella kielten valtahierarkiaa tilanteittain määritetään. Jos vastaajia olisi kehoitettu merkitsemään vain se kieli, jota he kysytyssä tilanteessa useimmin käyttävät, olisi kielten sosiolingvistinen hierarkia tullut selvemmin esiin. Tuolloin taas peittoon olisi jäänyt se, käytetäänkö jossain tilanteessa toista (ja kolmatta) kieltä enää ollenkaan vai ehkä suhteellisen paljonkin.

Kirjan lopputiivistelmässä NB korostaa ruotsin kielen vahvaa ja stabiililta vaikuttavaa asemaa Suomessa. Tähän näkemykseen on tekijää kyllä ohjannut nimenomaan suomenruotsalaisen otoksen koululaisvoittoisuus. Saamen ja suomen asema vähemmistökielinä sen sijaan osoittautuu kiistattoman heikoksi. Merkittävää on, että jopa uskonnon kielenä on ruotsi; useinhan väistynyt kieli säilyy juuri tuolla kielenkäytön alalla verrattain pitkään. Kielellisten asenteiden selvä saamemyönteisyys on NB:n mielestä merkki saamen uudesta noususta, joka tosin saattaa tulla liian myöhään.

Kirjan johdannosta lukija voi poimia esiin viisi yksilöityä tutkimustehtävää. Ensimmäkin NB:n aikomuksena on yhdistää työssään eri tutkimusalojen, nimenomaan aluelingvistiikan ja sosiolingvistiikan, lähestymistavat; ne kun NB:n mielestä ovat tähän asti useimmiten jääneet toistensa vaihtoehdoiksi. Erillisiksi nuo näkökulmat tässäkin tosin jäävät: tekijän oma empiirinen panos on selkeän sosiolingvistinen tutkimus vailla aluelingvistisiä laajennuksia. Toiseksi työn on tarkoitus esitellä kaksikielisten yhteisöjen tutkimuksen historiaa ja menetelmiä. Tässä NB onnistuu tyydyttävästi. Koska työ on valmistunut jo 1985, uusin aihetta käsittelevä kirjallisuus puuttuu, mutta muuten kirja sisältää runsaasti viittauksia eri maissa tehtyihin tutkimuksiin. Aihepiiriin ensi kertaa paneutuvalle tämä on hyvä johdatus kielikosketusten ja monikielisuuden tutkimukseen. Kolman-

neksi NB:llä on kunnianhimoinen pyrkimys kehittää tutkimusalan teoreettista perustaa. Tekijän panos tällä saralla on biglossin käsite (kahden kielen törmäysalue, jota leimaa kaksikielisyys).

Neljänneksi väitöskirjan on tarkoitus tuoda esiin uutta tietoa monikielisyudesta yleensä ja aivan erityisesti Fennoskandiasa. Yleisellä tasolla tutkimuksen tuskin voi katsoa tuovan mitään uutta monikielisyystutkimukseen; Fennoskandian osalta loma-kekyselyt lähinnä vain vahvistavat sitä kuvaa, joka aikaisemmissa tutkimuksissa on alueen kielioloista hahmottunut. Silti työn empiirinen osa on antoisa eritoten aineistonsa vuoksi. Tunnollisesti raportoidut kyselyvastaukset sisältävät runsaasti purkamattomaa tietoa, jota muiden tutkijoiden on helppo hyödyntää omiin tarpeisiinsa. Työn viides tavoite on kansallinen: NB haluaa kirjansa avulla laajentaa sosiolingvistiikan ja kielikosketusten tutkimuksen sillanpäästä Unkarissa. Tämäntapaisia tutkimuksia ei Unkarissa, sen paremmin kuin yleensääkään »Itä-Euroopassa» tai entisen Neuvostoliiton alueella, olekaan liiemmin tehty. Tässä mielessä on ymmärrettävää sekin, että suurin osa kirjasta kuuluu varhaisempien tutkimusten esittelyyn.

Tekijää voi onnitella rohkeudesta ottaa tutkimuksensa kohteeksi alue, jonka kieliä hän ei – selvästikään – kovin läheisesti tunne. Tällainen valinta tuo usein mukanaan juuri sellaista yksityiskohtien horjahtelua ja yleiskuvan mekaanisuutta, jotka vaivaavat NB:nkin tutkimusta mutta jotka omassa kieliympäristössään toimiva tutkija kykenee tavallisesti eliminoimaan. Toisaalta ulkopuolinen havainnoija saattaa joskus »nähdä metsän puilta» silloin, kun omalla alueellaan operoiva tutkija huomaamattaan sivuuttaa jonkin seikan liian tuttuna ja itsensänselvänä.

KARI NAHKOLA